

Öğretim İlkeleri Açısından Ortaöğretim Sosyoloji Ders Kitabının İncelenmesi¹

Examination of Secondary Education Sociology Course Book in terms of Teaching Principles

Yusuf Deniz GÖRÜCÜ , MEB, denizgrc0736@gmail.com

Serkan ÜNSAL , Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, serkan-unsal09@hotmail.com

Geliş tarihi - Received: 3 Mayıs 2024
Kabul tarihi - Accepted: 13 Ağustos 2024
Yayın tarihi - Published: 28 Ağustos 2024

¹Bu araştırma birinci yazarın aynı başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Öz. Bu araştırmada, ortaöğretim sosyoloji ders kitabındaki ünitelerin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma materyali sosyoloji dersi öğretim programı doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunca eğitim materyali olarak kabul edilen sosyoloji ders kitabıdır. Araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Verilerin analizi sürecinde ortaöğretim sosyoloji ders kitabından elde edilen verilerin hangi temalar altında işleneceği belirlenerek bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeve öğretim ilkelerine göre oluşturulmuştur. Daha sonra ders kitabı, ilgili öğretim ilkesi temaları altında kitap bölümü, içerik ve gerekçe başlıklarına göre analiz edilmiştir. Ardından temalara göre veriler tablolara işlenmiş ve bulgular olarak tanımlanmıştır. Araştırmada ortaöğretim sosyoloji ders kitabında on altı farklı öğretim ilkesine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu ilkeler; açıklık, bilinenden bilinmeyene, bütünden parçaya, bütünlük, değerlendirme, ekonomiklik, etkin katılım, güncellik, hayatilik, hazırbulunuşluk, hedefe uygunluk, ipucu, somuttan soyuta, sosyallik, teknoloji ve yakından uzağa ilkeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Ders kitabında en çok yer verilen ilkelerin altmış dört farklı yerde etkin katılım, otuz dört yerde güncellik, yirmi bir yerde hazırbulunuşluk, on yedi farklı yerde açıklık ve on altı yerde olmak üzere hayatilik ilkesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En çok öğretim ilkesine yer verilen ünitenin on dört farklı öğretim ilkesi ile toplum ve kültür ünitesi olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: “Program.”, “Öğretim Programı.” “Öğretim İlkeleri.”, “Sosyoloji Ders Kitabı.”

Abstract. In this research, it is aimed at examining the secondary school sociology textbook in terms of teaching principles. For this purpose, six units in the secondary school sociology textbook were examined in the research. Document review, one of the qualitative research designs, was used in the research. The study material for the research is the sociology textbook, which is accepted as educational material by the Ministry of National Education, Board of Education, and Discipline in line with the sociology course curriculum. Descriptive analysis was used to analyze the research data. During the data analysis process, first the originality of the textbook was checked, and then a framework was created by determining under which themes the data obtained from the secondary school sociology textbook would be processed. Then, the course book was analyzed according to the titles of the book chapters, content, and justification under the relevant teaching principles and teaching principle themes that could be included. Then, the data were processed into tables according to themes, and the findings were described. In the research, it was concluded that a total of sixteen different teaching principles were included in the secondary school sociology textbook. These principles have emerged as the principles of clarity, from the known to the unknown, from the whole to the part, integrity, evaluation, economy, active participation, timeliness, vitality, readiness, suitability for the target, clue, from the concrete to the abstract, sociability, technology, and from near to far. It has been concluded that the principles most frequently included in the textbook are active participation in sixty-four different places, timeliness in thirty-four places, readiness in twenty-one places, openness in seventeen different places, and vitality in sixteen places.

Keywords: “Program.”, “Curriculum.” “Teaching Principles.”, “Sociology Textbook.”

Extended Abstract

Introduction. Teaching principles, as basic ideas used at every stage of the teaching process with their guiding and evaluative functions (Karabacak, 2018, 164), are the rules that humanity has obtained from its experiences based on learning and teaching for centuries and believes in their effectiveness (Aşılıoğlu, 2021, 32). In all processes, from deciding on the preparation of a curriculum to its implementation, from selecting activities to determining course materials, teaching principles should be followed (Gökçegöz Karatekin & Durmuş, 2008; Hesapçioğlu, 2008). Since teaching principles are the basic ideas that should be taken into account at every stage of educational activities (Karabacak, 2018), these principles should be taken into consideration in the preparation of textbooks used in educational activities.

Planning teaching in the light of these principles means benefiting from the practices that have been tried and successful results that have been obtained in the historical process (Aslan, 2021). As important as it is for teachers to be aware of teaching principles and to teach their lessons in this direction, it is equally important that the textbooks offered to teachers and students are prepared according to teaching principles (Aşçı, 2020). In this context, the examination of the secondary sociology textbook, which was prepared in order to achieve the general objectives determined in the sociology course curriculum, in terms of teaching principles, constituted the problem situation of this research. The fact that textbooks are widely used materials increases the need for analysing textbooks from various aspects. In order to increase the quality of teaching, research on textbooks should continue and what is expected from a qualified textbook should be revealed (Kızılcıoğlu, 2005). In this context, it is thought that analysing the secondary sociology textbook according to teaching principles will contribute directly to increasing the quality of textbooks and indirectly to increasing the quality of teaching. Again, the findings of this research are important in terms of contributing to the preparation of qualified textbooks by revealing the importance of preparing textbooks according to teaching principles.

In line with this information, the aim of this research is to analyse the secondary sociology textbook, which is accepted as an educational tool by the Board of Education and Discipline, in terms of teaching principles. For this purpose, all six units in the secondary sociology textbook were analysed in a way to cover mental preparation, activity, key information, discussion, reminder, out-of-school activity and assessment and evaluation sections.

1. Which teaching principles are included in the units in the sociology textbook?
2. Which teaching principles are generally included in the sociology textbook?

Method. In this study, since it is aimed to at examining the secondary sociology textbook in terms of teaching principles, document analysis method was used. In line with this study, since interviews and observations were not needed to answer the research questions in this study and the secondary sociology textbook was used as the primary data source, document analysis was used as the method in the study. As a qualitative research method, document analysis involves the analysis of written materials that provide information about the phenomena subject to the research (Yıldırım & Şimşek, 2006, 187). In this study, the study material consists of the secondary sociology textbook, which is accepted as an educational tool with the approval of the Board of Education of the Ministry of National Education in line with the sociology course curriculum. In line with the stages of the descriptive analysis Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 1715-1744.*

DOI. 10.51460/baebd.1477986

method in the research, a framework was created by first determining under which themes the data obtained from the secondary sociology textbook would be processed.

Results. In the study, it was concluded that sixteen different teaching principles were included in the secondary sociology textbook. These principles are: clarity, from known to unknown, from whole to part, integrity, evaluation, economy, active participation, topicality, vitality, readiness, relevance to the target, clue, from concrete to abstract, sociability, technology and close to distance principles. It was concluded that the most common principles in the textbook were active participation in sixty-four different places, topicality in thirty-four places, readiness in twenty-one places, clarity in seventeen different places and vitality in sixteen places. It was observed that the unit with the most teaching principles was the Society and Culture unit, with fourteen different teaching principles.

Discussion and Conclusion. According to the results of the research, it was seen that the principles of openness, hint, active participation, readiness, completeness, near and far, vitality and evaluation were included in the introduction to the sociology unit in the secondary sociology textbook. Among these principles, it was concluded that the principle of active participation was given more place in the introduction to sociology unit. The principle of active participation allows the student to take an active roles in the learning process. It can be said that the principle of active participation is included in the introduction to sociology unit through group work practices in the mental preparation, activity and out-of-school activity sections. In the study, it was determined that the teaching principles of vitality, from the known to the unknown, sociability, topicality, near and far and evaluation were included in the individual and society unit, which is the second unit of the sociology textbook.

It was seen that the principles of active participation and vitality were mostly included in the second unit. It was determined that the principle of active participation was utilised in the mental preparation, activity and discussion sections of the second unit. Active learning techniques have contributions such as making the lesson fun, increasing efficiency, ensuring retention of what is learned, increasing attention, instilling self-confidence in students and increasing teacher-student communication (Ünsal, 2017). Considering the relationship between active learning and active participation, it can be said that the sociology textbook provides teachers with the opportunity to use active learning techniques.

Giriş

Eğitim sistemlerinin yol haritasını oluşturan eğitim programları, Oliva ve Gordon (2018) içerik ve öğrenme yaşantılarından oluşan bir plan, Bobbitt (2017) bireylerin her açıdan yetişkin bireyler olduklarında kendisinden beklenen davranışları sergilemesini sağlayan becerileri kazandırma aracı olarak tanımlanmıştır. Program içerisinde önemli bir yere sahip olan öğretim programı ise; öğrenme içeriği, düzenlenecek öğrenme yaşantıları, öğretim yöntemleri ve süreçleri ve öğrenmenin gerçekleşme oranını belirleme amaçlı değerlendirme durumlarından oluşan bir bütündür (Kalaycı ve Yıldırım, 2020). Öğretim programı bir dersin öğretimi ile ilgili yer verilen tüm etkinlikleri kapsayan bir plandır ve bu planda öğretim sürecine kimlerin dâhil olacağı, ne öğreneceği, nasıl ve ne zaman öğreneceği genel hatlarıyla belirlenir (Gürbüz ve Aslan Taşçı, 2012).

Eğitim programı, çağın koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermek, yürürlükte olan programın eksikliklerini gidermek, eğitim alanında ortaya çıkan yeniliklere uyum sağlamak gibi nedenlerden dolayı zaman zaman düzenlenebilir ya da tamamen yenilenebilir (Durukan, 2013). Ülke politikası doğrultusunda ihtiyaç duyulan insan niteliklerini karşılamak amacıyla eğitim sistemleri ve öğretim programları değişime uğramak durumundadır (Susam ve Demir, 2020). Program geliştirme çalışmaları da oluşan bu ihtiyaç ve beklentileri karşılamak (Erişen, 1998) ve bireysel ilgi, tutum ve beklenti düzeyindeki değişim ve gelişmeleri gelecek kuşakların davranışlarına yansıtma (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018) amacıyla yürütülmektedir. Bundan dolayı program geliştirme çalışmaları dinamik bir süreçtir (Demirel, 2015). Sosyoloji Dersi Öğretim Programı da çağın koşullarına ve ihtiyaçlara bağlı olarak 1924 yılından bu yana dokuz kez değiştirilmiştir (Zabun, 2012; Yalar, 2001). 2009 yılında hazırlanan son öğretim programı ise okullarda uygulanmaya devam etmektedir. 2009 yılında hazırlanan sosyoloji öğretim programı için öğrenci merkezli olmakla birlikte günümüzde yaşanan küresel olayları ve gelişmeleri kendi yerel ve kültürel unsurlarımızla birlikte vermeyi amaçladığını söylemek mümkündür (Demirpolat, 2021).

Öğretim programının uygulanmasında okulun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel çevre, öğrenci başarı düzeyleri, öğrenci farklılıkları, programların yoğunluğu, sınıflardaki öğrenci sayıları, okulun araç-gereç ve fiziksel imkanları, yardımcı kaynaklar gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmektedir (Altun, Arslan ve Yazgan, 2004; Bal, 2008; Bümen vd., 2014; İzci ve Göktaş, 2014). Bir program ne kadar iyi hazırlanmış olsa da programın uygulanabilmesi için gerekli ortam ve koşullar yeterince sağlanmamışsa programın başarılı olma oranı azalmaktadır (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018).

Çağımızda gelişen teknolojik imkânlar sayesinde birçok öğretim programı için farklı öğrenme ortamları, laboratuvarlar, atölyeler, kaynaklar kullanılıyor olsa da bireyin eğitim yaşantısı boyunca ders kitapları, en çok tercih edilen araçlardan biri olmaya devam etmektedir (Durukan, 2011). Programların uygulanmasında ve belirlenen amaçlara ulaşmada ders kitapları, aynı zamanda okulların üstlendiği sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda bireyleri geliştirme işlevinin yerine getirilmesi açısından da önemlidir (Kızılcıaoğlu, 2003, 19). Ders kitapları, öğretim programında yer verilen konuları sistemli ve düzenli bir biçimde açıklayan, öğrencilerin temel bilgilere ulaşmasını sağlayan, öğrenme sürecinde

öğrencilere rehberlik eden temel kaynaklar olarak öğretim sürecinde vazgeçilmez bir işleve sahiptir (Ünsal ve Güneş, 2002). Ders kitapları, bir derste kullanılan, dersin öğretimi için öğrencilerin seviyesine uygun olarak hazırlanan ve içeriği öğretim programına göre yazılıp incelendikten sonra onaylanan temel kaynaklardır (Durakoğlu, Altıparmak ve Coşkun, 2019; Gülersoy, 2013). Başka bir ifadeyle ders kitapları, bilgilerin bir sıra ve düzen içinde aktarıldığı, öğrencilerin tekrar ve alıştırma yoluyla bilgileri öğrenmesi ve hatırlamasını sağlayan (Bamberger, 1975, aktaran Güneş, 2022) bireysel ve grupla yapılması istenen ödevlerde ortak kullanılabilen (Tokuş, 2018) kaynaklar olarak tanımlanmaktadır.

Her öğrenci eğitim süreci içinde aynı koşullara sahip olamamaktadır. Buna rağmen ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından her öğrenciye ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde kitaplar ücretsiz olarak dağıtılmaktadır (Altay, 2021). Günümüzde her öğrencinin en azından ders kitaplarına ücretsiz ulaşım sağladığı düşünüldüğünde ders kitaplarının öğrencilere yol gösterme, hayata hazırlama ve birtakım beceriler kazandırma açısından da önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Haşiloğlu, Durak ve Aslan, 2020).

Öğrenme öğretme sürecinde temel amaç içeriğin öğrencilere kazandırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin ve öğrencilerin doğru eylem ve etkinliklere yönelmesini sağlayacak genel kabul görmüş birtakım ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır (Çoban, 2011). İlke, bilimsel yolla kesinleşmiş bilgilerin uygulama faaliyetlerine ve kavramsal çalışmalara dayanak oluşturmasını sağlar (Demirel, 2017, 70). Öğretim ilkeleri, yol gösterici ve değerlendirici işleviyle öğretim sürecinin her aşamasında kullanılan temel fikirler olarak (Karabacak, 2018, 164) insanlığın yüzyıllardan beri öğrenme ve öğretmeye dayalı tecrübelerinden elde ettiği ve etkisine inandığı kurallardır (Aşılıoğlu, 2021, 32). Bir öğretim programının hazırlanmasına karar verilmesinden uygulamaya alınmasına, etkinliklerin seçilmesinden ders materyallerinin belirlenmesine kadar olan bütün süreçlerde öğretim ilkelerine göre hareket edilmelidir (Gökçeğöz Karatekin ve Durmuş, 2008; Hesapçioğlu, 2008). Öğretim ilkeleri, eğitim öğretim faaliyetlerinin her aşamasında dikkate alınması gereken temel fikirler (Karabacak, 2018) olduğuna göre eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılan ders kitaplarının hazırlanmasında da bu ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekir.

Araştırmacılar tarafından öğretim ilkeleri, farklı sayı ve başlıkta ele alınmaktadır (Akay, 2021; Aşılıoğlu, 2021; Demirel, 2017; Dirik, 2014; Gökçeğöz Karatekin ve Durmuş, 2008; Hesapçioğlu, 2008; Karabacak, 2018; Köksal ve Atalay, 2015; Küçükahmet, 2017; Pala, 2015; Sünbül, 2014; Taşdemir, 2007; Turan, 2019; Yeşilyurt, 2020). Bu öğretim ilkeleri şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Öğretim ilkeleri

Öğretimi bu ilkeler ışığında planlamak, tarihsel süreçte denenmiş ve başarılı sonuçlar alınmış uygulamalardan faydalanmak anlamına gelmektedir (Aslan, 2021). Öğretmenlerin öğretim ilkelerinin farkında olması ve bu doğrultuda derslerini işlemesi ne kadar önemli ise öğretmen ve öğrencilerin kullanımına sunulan ders kitaplarının öğretim ilkelerine göre hazırlanmış olması da aynı nedenle önemlidir (Aşçı, 2020). Bu bağlamda sosyoloji dersi öğretim programında belirlenen genel amaçlara ulaşılması amacıyla hazırlanan ortaöğretim sosyoloji ders kitabının öğretim ilkeleri açısından incelenmesi, bu araştırmanın problem durumunu oluşturmuştur.

Ders kitaplarının yaygın kullanılan materyaller olması, ders kitaplarının çeşitli yönlerden incelenmesine duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Öğretimde kalitenin yükselmesi için ders kitapları ile ilgili araştırmaların devam etmesi ve nitelikli bir ders kitabından beklenenlerin açığa çıkarılması gerekmektedir (Kızılçaoğlu, 2005). Bu bağlamda ortaöğretim sosyoloji ders kitabının öğretim ilkelerine göre incelenmesinin doğrudan ders kitaplarının niteliğinin artırılmasına dolaylı yoldan da öğretimin kalitesinin artırılmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ders kitaplarında yer alan etkinlik, metin, görsel, şema, grafik, tablo vb. içeriklerinin öğretim ilkeleri ışığında hazırlanması, öğretim programının belirlediği hedeflere ulaşması açısından önemlidir (Toprak, 1993). Yine bu araştırma sonucunda ulaşılan bulgular, ders kitaplarının öğretim ilkelerine göre hazırlanmasının önemini ortaya koyarak nitelikli ders kitaplarının hazırlanmasına katkıda bulunması açısından önemlidir. Öğretim ilkelerine göre ders kitaplarının incelenmesine yönelik yapılan araştırmaların ders kitaplarının hazırlanması aşamasında öğretim ilkelerine yer verilmesine yönelik farkındalığı artırması beklenmektedir.

Ülkemizde ve dünyada meydana gelen gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni bilgi kaynaklarına bağlı olarak yapılan program değişikliklerinde, ders kitapları biçim, içerik, dil ve anlatım bakımından değişime uğramakta (Güzel ve Şimşek, 2012) ve yeniden düzenlenerek eğitim öğretim ortamlarında işlevlerini sürdürmektedir (Hesapçioğlu, 2008). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'ne göre (2021) bir ders kitabının uygunluk süresi beş yıldır. Ders kitabının yeniden yazılmasını gerektirecek program değişikliklerinde o ders kitabının uygunluk süresi sona erer. Yeni hazırlanacak ders kitaplarının Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 1715-1744.

seçilmesinde sırasıyla biçimsel görünüm, bilimsel içerik, dil ve anlatım ölçütleri dikkate alınmaktadır. Buna göre biçimsel görünümde kitabın dış ve iç kapakları ile ön ve arka sayfalarında yer alan bilgilere, bilimsel içerikte, ders kitabının içeriğinin bilimsel olarak incelenmesi ve bilimsel hataların olmamasına, dil ve anlatım açısından Türkçenin zenginliklerini ortaya çıkarmaya ve anadili bilinci kazandırmaya dikkat edilmektedir (Demirel, 2017). Ayrıca ders kitaplarının hazırlanırken öğretim ilkelerinden de faydalanılması gerekmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, ders kitaplarını çeşitli açılardan inceleyen çalışmalar (Açılmış, 2015; Akkaya, 2016; Altay, 2021; Altun, vd., 2004; Bayar, 2021; Çağlayantaş, 2008; Doğan ve Torun, 2018; Durakoğlu vd., 2019; Göçer, 2007; Gülersoy, 2013; Gündüz, 2010; Köse, 2021; Mısır, 2014; Öztürk, 2019; Tokuş, 2018) olduğu görülmektedir. Yine alanyazın incelendiğinde ders kitaplarını öğretim ilkelerine göre inceleyen çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmalarda ders kitapları bir veya birkaç öğretim ilkesine göre incelenmiştir. Örneğin Çağlayantaş (2008) ve Değirmenci (2019) Coğrafya ders kitabını güncellik ilkesine göre incelemiş, Köse (2021) Cumhuriyet dönemi harf inkılabından önce yazılmış psikoloji ders kitaplarını genel öğretim ilkelerine göre incelemiştir. Yine Canlı (2015) Türkçe ders kitaplarını çocuğa görelilik ilkesi açısından, Altürk ve Ünlü (2014) Coğrafya ders kitaplarında aktivite ilkesine yer verilme durumuna göre, Koçdar (2006) ise uzaktan eğitim ders kitaplarını geri bildirim ilkesi bağlamında incelemiştir. Ancak sosyoloji ders kitabını öğretim ilkelerine göre inceleyen araştırmaya rastlanmaması araştırmacılar tarafından bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu eksikliğin bu araştırmanın sonuçlarıyla giderilerek alana katkı sağlanması beklenmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca eğitim aracı olarak kabul edilen ortaöğretim sosyoloji ders kitabının, öğretim ilkeleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada, ortaöğretim sosyoloji ders kitabında yer alan altı ünitenin tamamı zihinsel hazırlık, etkinlik, anahtar bilgi, tartışyorum, hatırlatma, okul dışı etkinlik ve ölçme değerlendirme bölümlerini kapsayacak şekilde incelenmiştir. Bu araştırmada aşağıda belirtilen iki araştırma sorusuna cevap aranmıştır.

1. Sosyoloji ders kitabında yer alan ünitelerde hangi öğretim ilkelerine yer verilmiştir?
2. Sosyoloji ders kitabında genel olarak hangi öğretim ilkelerine yer verilmiştir?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Bu araştırmada ortaöğretim sosyoloji ders kitabının öğretim ilkeleri açısından incelenmesi amaçlandığından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda araştırmacı, araştırma problemiyle ilgili yazılı ve görsel materyalleri incelemek amacıyla doküman incelemesi yöntemine başvurabilmektedir (Balcı, 2016). Doküman incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı araştırmalar için ek bilgi kaynağı olarak da kullanılmakta, elde edilen bulgular yardımcı ve tamamlayıcı olmaktadır (Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2006, 187). Buna göre doküman incelemesi, araştırma verilerinin birincil kaynakları olarak çeşitli dokümanların toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması olarak

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 1715-1744.*

DOI. 10.51460/baebd.1477986

kullanıldığında bilimsel bir araştırma yöntemi olarak kullanılmakta, nitel bir araştırmada ise veri toplama tekniği olarak kullanıldığında ise bilimsel araştırmanın bir parçası, tamamlayıcısı haline gelebilmektedir (Özkan, 2023). Bu açıklamalar doğrultusunda bu araştırmada yer alan araştırma sorularına cevap vermek için görüşme ve gözleme gerek duyulmadığı ve ortaöğretim sosyoloji ders kitabı birincil veri kaynağı olarak kullanıldığı için araştırmada yöntem olarak doküman incelenmesi kullanılmıştır. Nitel bir araştırma yöntemi olarak doküman incelemesi, araştırmaya konu olan olgular hakkında bilgiler sunan yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 187). Doküman incelenmesi yönteminde, basılı ve elektronik materyaller birincil veri kaynaklarıdır (Bowen, 2009) ve yazılı metinlerin toplanarak incelenmesi, sorgulanması ve analiz edilmesi (O'Leary, 2017, aktaran Sak vd., 2021) esasına dayanır.

Doküman inceleme yönteminde hangi dokümanların veri kaynağı olarak kullanılacağı önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 188). Eğitim alanında yapılan bir araştırmada ders kitapları, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, ders ve ünite planları, eğitim alanında hazırlanmış tez, makale ve kitap gibi yazılı dokümanlar kullanılabilir (Sak vd., 2021).

Araştırma süreci dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma (Forster, 1995, aktaran, Yıldırım ve Şimşek, 2006, 188) basamaklarına göre yürütülmüştür. Bu kapsamda ilk olarak ortaöğretim sosyoloji ders kitabı araştırmacı tarafından temin edilmiş, basım yılı ve yayın evi bilgileri kontrol edilerek dokümanın orijinal olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın çalışma materyali

Bu araştırmada çalışma materyali sosyoloji dersi öğretim programı doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun 18.03.2021 gün ve 22609816 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilen ortaöğretim sosyoloji ders kitabından oluşmaktadır.

Verilerin analizi

Araştırma verilerinin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz daha çok ayrıntılı ve derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanıldığından (Karataş, 2015) betimsel analizde temel amaç verilerin kavram ve ilişkiler yoluyla açıklanmasıdır (Cin Şeker, 2020). Betimsel analiz yöntemi ile elde edilen veriler, önceden araştırmacılar tarafından belirlenen temalara göre düzenlenmekte ve yorumlar özetlenerek sunulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 224). Bu süreçte verilerin anlamlı ve mantıklı bir bütün oluşturacak şekilde sunulması önem taşımaktadır (Özen ve Arslan Hendekçi, 2016). Yine araştırmada kullanılacak kitap, makale, bildiri gibi dokümanların özgünlüğü kontrol edilmeli ve sistemli olarak incelenmelidir. Bu sayede araştırmacı hem zamanını verimli kullanabilmekte hem de kaynak tasarrufu yapabilmektedir (Karataş, 2015). Betimsel analiz süreci dört aşamadan (Yıldırım ve Şimşek, 2006, 224) oluşmaktadır:

Şekil 2. Betimsel analiz yönteminin aşamaları

Araştırmada betimsel analiz yönteminin aşamaları doğrultusunda öncelikle ortaöğretim sosyoloji ders kitabından elde edilen verilerin hangi temalar altında işleneceği belirlenerek bir çerçeve oluşturulmuştur. Çerçevelerin oluşturulması aşamasında göz önünde bulundurulmuş ilkeler ise şunlardır: Açıklık, bilinenden bilinmeyene, bütünden parçaya, bütünlük, değerlendirme, ekonomiklik, etkin katılım, güncellik, hayatilik, hazırbulunuşluk, hedefe uygunluk, ipucu, somuttan soyuta, sosyallik, teknoloji ve yakından uzağa ilkesi. Ardından temalara göre veriler tablolara işlenmiş ve bulgular tanımlanmıştır. Son aşamada ise her ünite için ayrı ayrı hazırlanan tablolardan elde edilen veriler yorumlanmıştır. Analiz işlemlerinin nasıl yapıldığına ilişkin örnek şekil 3'te verilmiştir.

Öğretim İlkesi	Sayfa No	Kitap bölümü	İçerik	Gereke
Açıklık	9	Kitabın tanıtım bölümü	Zihinsel hazırlık, Etkinlik, Anahtar bilgi, Tartışyorum, Hatırlatma, Okul dışı etkinlik, Ölçme ve değerlendirme	Sosyoloji ders kitabının hazırlanmasında açık ve anlaşılır bir dil kullanılması, programı uygulayan her öğretmenin aynı şeyi anlaması ve öğrencilere aktarması ilkesinden hareketle tanıtım bölümünün açıklık ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
	12	Anahtar bilgi bölümü	"Sosyoloji" kelimesi köken olarak Latince "üye, ortak, arkadaş" anlamlarına gelen "soçios" kelimesi ile Yunanca "bilgi, bilim, akıl, mantık" anlamlarına gelen "logos" kelimesinden türetilmiş ve Fransızcadan Türkçeye girmiştir. "Sosyoloji" Türkçeye "toplum bilimi" diye çevrilir.	Derste ilk kez kullanılacak bir kavramın önce anlamı üzerinde durulması, tüm öğrencilerin anlayacağı şekilde açıklamalar yapılmasından açıklık ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
İpucu	10	Sosyolojiye giriş ünitesi	Temel kavramlar Sosyoloji, Toplum, Toplumsal Olay, Toplumsal Olgu, Toplumsal Grup, Araştırma Yöntemi	Ünitenin başında temel kavramlara yer verilmesi, öğrencilere ünite boyunca neleri öğreneceklerini hatırlattığından ipucu ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
	24	Ölçme değerlendirme bölümü	Aşağıda verilen cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız (sosyometri, kamucu toplum, saha araştırması, sosyoloji, sanayileşme) 1. Felsefe toplumsal sorunları ele alırken olması gerekeni, ... ise olanı araştırır.	Öğrenciye bilgi vererek dikkatini belli bir noktada toplamasını sağlayacak şekilde parantez içinde kavramlara yer verilmesinin ipucu ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.

Şekil 3. Analizlerin nasıl yapıldığına ilişkin örnek uygulama

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları

Bilimsel araştırmalarda araştırmanın türüne, verilerin elde edilmiş biçimine ve verilerin analizine ilişkin geçerlilik ve güvenilirliğin raporlanması beklenir (Özkan, 2023). Nicel araştırmalar için geçerliliğin yaygın olarak tanımı, bir konuyla ilgili ölçme değerlendirme aracının araştırılan konuyu ölçme yeteneği olarak ifade edilmektedir (Arslan, 2022). Nitel araştırmalar açısından geçerlilik ise bulguların doğru veya kabul edilebilir olması şeklinde tanımlanmaktadır (Creswell, 2016, 409, aktaran Arslan, 2022). Yıldırım ve Şimşek (2016, 270) ise geçerliliği araştırmacının ele aldığı olguyu olduğu şekliyle açık, şeffaf ve tarafsız bir biçimde gözlemlemesi ve incelemesi olarak tanımlamaktadır.

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla nitel araştırma geleneğine ve doküman inceleme yöntemine uygun olarak öncelikle ortaöğretim sosyoloji ders kitabı temin edilmiştir. Ayrıca ders kitabı pdf olarak indirilerek dijital ortamda depolanmıştır. Ders kitabı betimsel analiz yoluyla analiz edilerek veriler MS Word programı üzerinde oluşturulan tablolara işlenmiş ve tablolar dijital ortamda saklanmıştır. Bu işlem ders kitabında yer alan altı ünite için altı ayrı tablo olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Betimsel analiz yoluyla elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından kontrol edilmiştir. Yapılan kontroller sonucunda araştırmacılar tarafından tablolarda yer alan kategorilerin bazıları değiştirilmiş veya çıkarılmış, bazı tablolara da yeni eklemeler yapılmıştır. Verilerin betimsel analiz doğrultusunda incelenmesinde araştırmacıların ortak görüşü dikkate alınmıştır. Ayrıca veri toplama ve verilerin analiz sürecinin depolanması ve sunuma hazır bulundurulması araştırmanın geçerliliğine katkı sağlamıştır. Geçerliliği artırma adına analizlerin nasıl yapıldığı kanıtlayıcı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca okuyucular için açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 1715-1744.

DOI. 10.51460/baed.1477986

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde ortaöğretim sosyoloji ders kitabını oluşturan “Sosyolojiye Giriş”, “Birey ve Toplum”, “Toplumsal Yapı”, “Toplumsal Değişme ve Gelişme”, “Toplum ve Kültür” ve “Toplumsal Kurumlar” üniteleri öğretim ilkeleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. “Sosyolojiye Giriş” ünitesi öğretim ilkeleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Sosyolojiye giriş ünitesinin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi

Öğretim ilkesi	Sayfa no	Kitap bölümü	İçerik	Gerekeçe
Açıklık	9	Kitabın tanıtımı	Zihinsel hazırlık, Etkinlik, Anahtar bilgi, Tartışyorum, Hatırlatma, Okul dışı etkinlik, Ölçme ve değerlendirme	Sosyoloji ders kitabının hazırlanmasında açık ve anlaşılır bir dil kullanılması, programı uygulayan her öğretmenin aynı şeyi anlaması ve öğrencilere aktarması ilkesinden hareketle tanıtım bölümünün açıklık ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
İpucu	10	Sosyolojiye giriş ünitesi temel kavramlar	Sosyoloji, Toplum, Toplumsal Olay, Toplumsal Olgular, Toplumsal Grup, Araştırma Yöntemi	Ünitenin başında temel kavramlara yer verilmesi, öğrencilere ünite boyunca neleri öğreneceklerini hatırlattığından ipucu ilkesinin var olduğu düşünülmektedir.
Hazırbulunuşluk	11	Zihinsel hazırlık	2. Aşağıdaki görselde toplumsal hayatla ilgili neler görüyorsunuz? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.	Hazırlık soruları ile öğrencide var olan bilgi ve becerilerin tespit edilmesi amaçlandığından hazırbulunuşluk ilkesinin var olduğu düşünülmektedir.
Etkin katılım	13	Etkinlik	İkişerli gruplara ayrılınız. Bir sözcü seçiniz. Verilen bilim dallarından birini seçerek sosyoloji ile ilişkisini tartışınız.	Öğrencilerin grup çalışması yapması ve sınıf içerisinde çalışmalara aktif katılımından dolayı etkin katılım ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Bütünlük	13	Anahtar bilgi	Sosyolojinin diğer bilimler ile ilişkisi	Dersin işleniş esnasında konu bütünlüğünü sağlamak için farklı derslerin konuları arasında ilişki kurulması amacıyla disiplinler arası yaklaşımdan faydalanma yoluna gidilmesinden dolayı bütünlük ilkesine uygun

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 1715-1744.

DOI. 10.51460/baebd.1477986

				hareket edildiği düşünülmektedir.
Yakından uzağa	14	Toplumu oluşturan unsurlar görseli	Birey, Toplumsal gruplar, Toplumsal kuruluşlar, Toplumsal etkileşimler	Verilen görselde öğrencinin yer, yaşayış ve zaman bakımından en yakından hareket edilerek gittikçe daha uzak yer ve zamanlara doğru hareket edilmesinden yakınlık ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Hayatilik	21	Etkinlik	Sosyolojide veri toplama teknikleri Anket, görüşme, monografi, sosyometri	Öğrenciler etkinlik sonrasında öğrendikleri bilgileri günlük yaşamda kullanabileceklerinden dolayı hayatilik ilkesinin var olduğu düşünülmektedir.
Değerlendirme	24	Ölçme değerlendirme	Ölçme değerlendirme soruları	Öğrenme etkinlikleri uygulandıktan sonra başlangıçta belirlenen hedeflere öğrencilerin ne ölçüde ulaştıklarını göstermesi bakımından ölçme değerlendirme bölümünün değerlendirme ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde sosyolojiye giriş ünitesi içerisinde sekiz öğretim ilkesinin yer aldığı görülmektedir. Bu ilkeler; açıklık, ipucu, etkin katılım, hazırbulunuşluk, bütünlük, yakından uzağa, hayatilik ve değerlendirme şeklindedir.

Sosyoloji ders kitabının “Birey ve Toplum” ünitesi öğretim ilkeleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Birey ve toplum ünitesinin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi

Öğretim ilkesi	Sayfa no	Kitap bölümü	İçerik	Gerekeç
İpucu	26	Temel kavramlar	Sosyalleşme, saygınlık, toplumsal kontrol, toplumsal statü, toplumsal rol, toplumsal değer, toplumsal norm, toplumsal sapma	Öğrencilere öğrenme – öğretme sürecinde neler öğreneceklerinin duyurulması gerektiği ilkesinden hareketle temel kavramların verilmesinin ipucu ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.
Hazırbulunuşluk	37	Zihinsel hazırlık	2. Toplumsal değerlerin davranışlarımıza yön verdiğini düşünüyor musunuz? Niçin?	Öğrencilerin toplumsal değerler ile ilgili ön koşul bilgilerinin ne düzeyde olduğunu açığa

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 1715-1744.*

DOI. 10.51460/baebd.1477986

			Bu konuyu somut bir örnekle yorumlayınız.	çıkarması açısından hazırlık sorusunun hazırbulunuşluk ilkesine göre hazırladığı düşünülmektedir.
Etkin katılım	28	Etkinlik metni ve soruları	2. Aile, okul, arkadaş grupları ve kitle iletişim araçlarından başka sizce bireyin sosyalleşmesine etki eden diğer sosyalleşme araçları nelerdir?	Etkinlik çalışmasında öğrenmenin gerçekleşmesi ve kalıcı hale gelmesi için öğrencinin bir eylemde bulunması istendiğinden etkin katılım ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Hayatilik	33	Etkinlik	“Sağlıklı Sosyalleşme” başlıklı bir metin ve metnin yanında bir haber yer almaktadır. Metni ve haberi okuyunuz. Sosyalleşme ile ilgili olarak öğrendiklerinizden hareketle metnin sonunda yer alan soruları cevaplayarak tablodaki boşluklara yazınız	Etkinlik çalışmasının öğrencilerin günlük yaşam koşullarını dikkate alması ve hayatlarında kullanacakları bilgiler sunması bakımından hayatilik ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Bilinenden bilinmeyene	42	Zihinsel hazırlık	2. “Başkalarının hakkı benim ödevimdir.” sözünden ne anlıyorsunuz?	Öğretimde belirlenen amaçlara ulaşmak için öncelikle öğrencilerin bildiklerinden başlayarak bilinmeyene doğru ilerleme ilkesine göre hazırlanan soruda bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Sosyallik	46	Etkinlik	Tabloya yazdığınız hak ve görevleri eşleştiriniz. Tablonun devamındaki soruları tartışarak etkinliği tamamlayınız.	Etkinlik çalışmasının eğitimde küçük yaşlardan itibaren çocukları toplumsal kurallara alıştırmaya, onlara toplumun değer yargılarını öğretme ve bu değerlere karşı saygı duygusu geliştirme ilkesine göre hazırlandığından sosyallik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Güncellik	36	Etkinlik	Tezgâhtarın Bir Günü okuma metni	Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin güncel olay ve konularla karşı karşıya gelmeleri ve gerçek yaşam koşullarını tanımlamaları amaçlandığından etkinlikte güncellik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.

Yakından uzağa	45	Etkinlik	3. Türkiye’de olumsuz sapmayı önlemek için öneriler geliştiriniz.	Etkinlik sorularında öğrencinin en yakınından hareket edilerek gittikçe genişleyen bir şekilde daha uzak yer ve zamanlara doğru hareket edilmesinden dolayı soruların yakından uzağa ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Değerlendirme	48	Ölçme değerlendirme	Ölçme değerlendirme soruları	Öğrenme etkinlikleri uygulandıktan sonra başlangıçta belirlenen hedeflere öğrencilerin ne ölçüde ulaştıklarını göstermesi bakımından ölçme değerlendirme bölümünün değerlendirme ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde Birey ve Toplum ünitesi içerisinde dokuz farklı öğretim ilkesine yer verildiği gözlenmiştir. Yer verilen öğretim ilkeleri; ipucu, hazırbulunuşluk, etkin katılım, hayatilik, bilinenden bilinmeyene, sosyallik, güncellik, yakından uzağa ve değerlendirme ilkeleri olmuştur.

Sosyoloji ders kitabının “Toplumsal yapı” ünitesi öğretim ilkeleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Toplumsal yapı ünitesinin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi

Öğretim ilkesi	Sayfa no	Kitap bölümü	İçerik	Gereççe
İpucu	62	Etkinlik	Metin ve şekilleri inceleyerek sayfa 62’deki kontrol tablosunu doldurunuz.	Kontrol tablosunu doldurmadan önce öğrenciler yönergelerle yönlendirildiğinden etkinliğin ipucu ilkesi dikkate alınarak hazırlandığı düşünülmektedir.
Bütünden parçaya	53	Kuramsal yapı metni	Toplumsal yapı, toplumsal kurumlar ve aile, din, eğitim, ekonomi, siyaset, hukuk kurumlarının açıklanması	Metinde öğrencilerin öğrenme sırasında önce bütünlüyle karşılaşması, daha sonra bütünü oluşturan parçaları anlamlandırması hedeflendiğinden metnin bütünden parçaya ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Güncellik	56	Zihinsel hazırlık	1. Fotoğraflarda ne tür ilişki biçimleri (rekabet, iş birliği,	Basketbol sporu ve deprem sonrası arama kurtarma

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 1715-1744.*

DOI. 10.51460/baebd.1477986

			çatışma vb.) gördüğünüzü belirleyerek görsellerin altındaki boşluklara yazınız.	çalışmalarına ait görseller ile öğrencileri güncel konu ve olaylarla karşı karşıya getirmek amaçlandığından güncellik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Somuttan soyuta	52	Sosyolojik bakış bölümü "Toplumsal Yapı" metni	Nasıl bir organizma organlardan yani bazı parçalardan oluşan uyumlu bir bütün ise toplum da kendini oluşturan unsurlarıyla yapısal bir bütünlük arz eder. Sosyolojide her toplumda var olan bu bütünlüklü görünüme toplumsal yapı adı verilir.	Öğrenme-öğretme sürecinde konunun öğrencilere duyu organlarını harekete geçirecek çeşitli materyal, model, eşya ve nesnelere verilmesinin kalıcı öğrenmeleri artırdığı ilkesinden hareketle toplumsal yapı kavramının organizma örneği üzerinden verilmesinin somuttan soyuta ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.
Hazırbulunuşluk	56	Zihinsel hazırlık	2. Toplumsal etkileşim kavramı size neyi çağırıyor?	Toplumsal etkileşim kavramı hakkında öğrencilerin ne ölçüde bilgi sahibi olduğunu belirlemek amacıyla sorulan bu sorunun hazırbulunuşluk ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Açıklık	57	Etkinlik	İş Birliği ve Mübadele	İşbirliği ve mübadele kavramlarının açık, sade bir anlatımla verilmesi ve mübadele kavramının örneklerle desteklenmesinden dolayı açıklık ilkesinin var olduğu düşünülmektedir.
Etkin katılım	62	Etkinlik	Metin ve şekilleri inceleyerek sayfa 62'deki kontrol tablosunu doldurunuz.	Etkinlik çalışmasında öğrencilerden yönergeleri takip ederek sınıfta aktif bir çalışma yapmaları istediğinden etkin katılım ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Hayatilik	70	Okul dışı etkinlik	Yaşadığınız kent, kasaba ya da köydeki demografik yapı, doğal hayat, yerleşim biçimi ve kültürel bakımlardan toplumsal değişimleri dört	Öğrenciler yapacakları okul dışı etkinlik çalışması ile yaşadıkları yerin farklı özelliklerini öğrenebileceklerinden ve bu bilgileri yaşamlarında

			farklı gruba ayrılarak araştırınız.	kullanabileceklerinden dolayı etkinliğin hayatilik ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Hedefe uygunluk	70	Etkinlik	Atatürk'ün "millet, milliyetçilik, halkçılık ve millî birlik" üzerine görüşlerinin yer aldığı metni okuyunuz. Metinde millî birlik ile teknolojik gelişme arasında nasıl bir bağ kurulmaktadır?	Hedefler, yetiştirilecek insanda bulunması uygun görülen, eğitim yoluyla kazandırılması planlanan istendik özellikler olduğundan Atatürk'ün görüşlerine yer verilmesi ile hedefe uygunluk ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Ekonomiklik	73	Ölçme değerlendirme	Yukarıdaki şekillerde dört farklı ailedeki kuşaklara ait gelir seviyeleri (düşük, orta, yüksek) verilmiştir. Buna göre 15, 16, 17, 18, 19 ve 20. soruları cevaplayınız.	Bu bölümde verilen şekillerle bağlantılı birçok sorunun aynı anda yanıtlanması istendiğinden ekonomiklik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Değerlendirme	71	Ölçme değerlendirme	Ölçme değerlendirme soruları	Öğrenme etkinlikleri uygulandıktan sonra başlangıçta belirlenen hedeflere öğrencilerin ne ölçüde ulaştıklarını göstermesi bakımından ölçme değerlendirme bölümünün değerlendirme ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde toplumsal yapı ünitesi içerisinde on bir farklı öğretim ilkesine yer verildiği gözlenmiştir. Yer verilen öğretim ilkeleri ise ipucu, bütünden parçaya, güncellik, somuttan soyuta, hazırbulunmuşluk, açıklık, etkin katılım, hayatilik, hedefe uygunluk, ekonomiklik ve değerlendirme ilkeleri olmuştur.

Sosyoloji ders kitabının "Toplumsal Değişme ve Gelişme" başlıklı dördüncü ünitesi öğretim ilkeleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Toplumsal değişme ve gelişme ünitesinin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi

Öğretim ilkesi	Sayfa no	Kitap bölümü	İçerik	Gerekeç
İpucu	75	Temel kavramlar	Toplumsal Değişme, Medya Modernleşme ve Küreselleşme	Ünite başında temel kavramlara yer verilerek öğrencilerin neleri öğreneceği hakkında bilgi verilmesinden

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 1715-1744.*

DOI. 10.51460/baebd.1477986

			Toplumsal Gelişme, Toplumsal Çözülme	dolayı ipucu ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Etkin katılım	80	Etkinlik	Sizin ulaşabildiğiniz üç teknik aygıt belirleyerek bu araçların sizi nasıl etkilediğini kısaca açıklayınız.	Etkinlik çalışmasında öğrenme öğretme sürecinde öğrencinin ilgi, istek ve beklentilerine göre fiziksel ya da zihinsel olarak bir eylemde bulunması istendiğinden etkin katılım ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Bilinenden bilinmeyene	76	Sosyolojik bakış	Toplumsal Değişme Olgusu okuma metni	Metinde değişim olgusuna, kavramsal olarak ele alınmadan önce öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları genel anlatım ve örneklerle değinildiğinden bilinenden bilinmeye ilkesinin dikkate alındığı düşünülmektedir.
Açıklık	78	Etkinlik	Toplumsal Değişme okuma metni	Toplumsal değişim kavramının tanımlar, örnekler ve görseller üzerinden belli bir kronolojiye göre açıklanması ve metinde sade, anlaşılır bir dilin tercih edilmesinden dolayı etkinlikle açıklık ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Hazırbulunmuşluk	94	Zihinsel hazırlık	2. Gelişmiş toplum kavramından ne anlıyorsunuz?	Hazırlık soruları öğrencilerin gelişmiş toplum ve toplumsal bütünleşme hakkında sahip olduğu ön bilgileri açığa çıkarma yönelik hazırlandığından hazırbulunmuşluk ilkesinin var olduğu düşünülmektedir.
Güncellik	80	Etkinlik	Sizin ulaşabildiğiniz üç teknik aygıt belirleyerek bu araçların sizi nasıl etkilediğini kısaca açıklayınız.	Öğrencilerin öğretim sırasında güncel olay ve konularla karşı karşıya gelmelerini sağlama amacına uygun olması nedeniyle teknik aygıtlar konulu etkinliğin güncellik ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Somuttan soyuta	82	Zihinsel hazırlık	Dijital bağımlılık konulu karikatür	Öğrencilere ilk kez öğreneceği bir bilgi sunulurken bilginin kapsamı olabildiğince resimler, tablolar, grafik ve benzetimlerle somutlaştırılmalı

				düşüncesine uygun olduğundan karikatürün somuttan soyuta ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Bütünlük	82	Sosyolojik bakış	Bilim, Teknoloji ve Kitle İletişim Araçları başlıklı okuma metni	Konu bütünlüğünü sağlamak için farklı derslerin konuları arasında ilişki kurulması yolunda disiplinler arası yaklaşımdan yararlanıldığından bütünlük ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Hayatilik	84	Etkinlik	Kitle iletişim araçlarının kısa tarihi	Etkinlik metninde öğrencilerin günlük yaşamlarında işine yarayacak, kullanabilecekleri bilgilere yer verilmesinin hayatilik ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.
Sosyallik	98	Zihinsel hazırlık	New Orleans'ta Yangın, Yağma ve Kaos başlıklı bir haber sitesi haberi	Verilen haber metni bireyin sosyalleşmesi, toplumun birtakım değerlerini, kurallarını, alışkanlıklarını öğrenmesi ve bunlara uygun hareket etmesi gerektiği görüşüne göre hazırlandığından sosyallik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Değerlendirme	101	Ölçme değerlendirme	Ölçme değerlendirme soruları	Öğrenme etkinlikleri uygulandıktan sonra başlangıçta belirlenen hedeflere öğrencilerin ne ölçüde ulaştıklarını göstermesi bakımından ölçme değerlendirme bölümünün değerlendirme ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.

Tablo 4 incelendiğinde toplumsal değişme ve gelişme ünitesi içerisinde on bir farklı öğretim ilkesine yer verildiği görülmektedir. Yer verilen öğretim ilkeleri ise ipucu, etkin katılım, bilinenden bilinmeyene, açıklık, hazırbulunuşluk, güncellik, somuttan soyuta, bütünlük, hayatilik, sosyallik ve değerlendirme ilkeleri olmuştur.

Sosyoloji ders kitabının "Toplum ve Kültür" başlıklı beşinci ünitesi, öğretim ilkeleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.
Toplum ve kültür ünitesinin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi

Öğretim ilkesi	Sayfa no	Kitap bölümü	İçerik	Gerekçe
İpucu	103	5. ünite temel kavramlar	Kültür, Popüler Kültür Gelenek-Görenek, Kültürel Süreç	Öğrencilerin beşinci üniteye neler öğreneceği konusunda bilgi vermesinden dolayı ipucu ilkesine yer verildiği düşünülmektedir.
Hazırbulunuşluk	104	Zihinsel hazırlık	Aşağıdaki fotoğraflar size kültür hakkında neyi çağırıyor? Bir cümleyle ifade ediniz.	Fotoğraflar aracılığıyla öğrencilerin kültür hakkındaki ön bilgileri tespit edilmek istendiğinden hazırbulunuşluk ilkesine yer verildiği düşünülmektedir.
Açıklık	106	Etkinlik	Kültür kelimesinin aslı Latince'dir ve tarlaya ekin ekme ve süt mayalamak anlamına gelmektedir. Kelime Türkçeye Fransızca "cultura"dan geçmiştir.	Kültür kelimesi, anlamı ve kökeni hakkında detaylı bilgi verilerek öğrencilere sunulduğundan etkinlik metninin açıklık ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Etkin katılım	108	Zihinsel hazırlık	Aşağıdaki görsellerin kültürün hangi yönünü temsil ettiğini altlarındaki boşluklara yazınız. Kültürün farklı yönleri ile ilgili olarak kültürünüzden üç örnek veriniz.	Etkinlik çalışmasında öğrencilerden yönergeleri takip ederek bir iş yapmaları ve öğretim sürecine katılmaları istendiğinden etkin katılım ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Sosyallık	109	Sosyolojik bakış	"Anahtar Bilgi"yi inceleyerek tablonun altındaki sorulardan ilk üçünü cevaplayınız. Ardından kültürün üç boyutundan birinin diğerlerine göre önceliğini savunmak üzere üç gruba ayrılınız ve dördüncü soruyu tartışınız.	Öğrencilerin topluma uyumlu davranışlar sergilemeleri kadar onlara kendi kararlarını verebilme, kendi kendini yönetme, özgür kararlar alıp uygulayabilme sorumluluğunu kazandırma amacına uygun olarak düzenlenen sosyolojik bakış bölümünün sosyallik ilkesine uygun olarak hazırlandığı düşünülmektedir.
Bütünlük	111	Anahtar bilgi	Kültürün Üç Boyutlu Evreni başlıklı görsel tasarım	Öğretimde bütünlük ilkesinin boyutlarından biri bilgilerin öğrencilerin anlayacağı şekilde anlamlı bir bütün olarak aktarılması olduğundan bu

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 1715-1744.

DOI. 10.51460/baebd.1477986

				görselde bütünlük ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Somuttan soyuta	112	Etkinlik	Kültürel gecikme konulu görsel	Kültürel gecikme gibi soyut bir kavramın bir görselle desteklenerek sunulmasıyla somuttan soyuta ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Hayatilik	113	Etkinlik	2. Gündelik hayatta bugüne kadar kültürel gecikme olarak nitelendirilebilecek bir durumla karşılaştınız mı? Örnekler veriniz.	Kültürel gecikme olgusu öğrenciler açısından gerçek yaşam problemlerinden biri olduğundan etkinliğin hayatilik ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.
Teknoloji	114	Proje ödevi	İçinde yaşadığınız toplumun kültürel mirasını araştırarak "Kültürel Birikimimiz" adıyla bir proje hazırlayınız ve sınıfta sununuz.	Projenin ürün aşamasında öğrencilerin fotoğraf, kamera çekimleri, power point sunuları, filmler kullanabilecek olmalarından dolayı teknoloji ilkesine yer verildiği düşünülmektedir.
Yakından uzağa	117	Etkinlik	1. Kendi hayat deneyimlerinizden hareketle bireylerin toplumsal hayatta ne tür süreçlerle kültürü kazandıklarını belirleyiniz?	Öğrencinin yer ve yaşayış bakımından önce kendi deneyimlerine başvurduktan sonra toplumdaki diğer bireylerin kültürel değerleri nasıl kazandıklarını belirlemeleri istendiğinden yakından uzağa ilkesine yer verildiği düşünülmektedir.
Güncellik	115	Zihinsel hazırlık	Çavuşlar Mahallesi'nde Bayram Yemeği Geleneği başlıklı gazete haberi	Bayram yemeği geleneği kültürümüzde güncelliğini koruyan geleneklerimizden biri olduğundan dolayı haber metninin güncellik ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.
Değerlendirme	135	Ölçme değerlendirme	Ölçme değerlendirme soruları	Öğrenme etkinlikleri uygulandıktan sonra başlangıçta belirlenen hedeflere öğrencilerin ne ölçüde ulaştıklarını göstermesi bakımından ölçme değerlendirme bölümünün değerlendirme ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.

Tablo 5 incelendiğinde toplum ve kültür ünitesi içerisinde on iki farklı öğretim ilkesine yer verildiği gözlenmiştir. Yer verilen öğretim ilkeleri ise ipucu, hazırbulunuşluk, açıklık, etkin katılım, sosyallik, bütünlük, somuttan soyuta, hayatilik, teknoloji, yakından uzağa, güncellik ve değerlendirme ilkeleri olmuştur.

Sosyoloji ders kitabının altıncı ünitesi olan “Toplumsal Kurumlar” ünitesi öğretim ilkeleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.
Toplumsal kurumlar ünitesinin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi

Öğretim ilkesi	Sayfa no	Kitap bölümü	İçerik	Gerekçe
İpucu	136	Temel kavramlar	Kurum, Evlilik, Aile, Çekirdek Aile, Geniş Aile, Boşanma, Demokrasi, Üretim-Tüketim	Öğrencilere temel kavramlar ile toplumsal kurumlar ünitesinde neleri öğreneceğinin bilgisi verilmesinden dolayı ipucu ilkesine yer verildiği düşünülmektedir.
Hazırbulunuşluk	143	Zihinsel hazırlık	2. Sizce evliliğin birey ve toplum üzerindeki etkileri nelerdir?	Öğrencilerin evlilik hakkında neleri bildiklerini açığa çıkarmak üzere hazırlandığından bu soruda hazırbulunuşluk ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Etkin katılım	141	Zihinsel hazırlık	Toplumsal hayatınızda ailenizin size kazandırdığını düşündüğünüz önemli üç şey nedir?	Değerler eğitimi ve aile başlıklı metin işlendikten sonra öğrencilere sorular yöneltilmesi ile aktif katılım göstermeleri istendiğinden etkin katılım ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Güncellik	143	Zihinsel hazırlık	Evlilik Okulu Açıldı başlıklı gazete haberi	Boşanmaların artması ve buna bağlı olarak açılan evlilik okulu konulu gazete haberi, öğrencileri güncel konu ve olaylarla karşı karşıya getirdiğinden güncellik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Sosyallik	147	Etkinlik	90 Yıldır Elini Hiç Bırakmadı başlıklı gazete haberi	Gazete haberi toplumun değer yargılarını öğretme ve bu değerlere karşı saygı duygusu geliştirmeyi amaçladığından etkinlikte

				sosyallik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Açıklık	177	Etkinlik	Ekonominin İşleyişi başlıklı okuma metni	Konuyla ilgili en kısa yoldan ve en anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmesi için etkinlikte tanımlar verildikten sonra ekonomik sistemin işleyişinin şekille anlatılmasının açıklık ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.
Hayatilik	179	Etkinlik	Ekonomik Sistemler Ekonomik Sistemlerin Bazı Özellikleri	Ekonomik sistemler konusunda bilgi sahibi olan öğrencilerin bu bilgileri günlük yaşamlarında kullanabilecek olmalarından dolayı etkinlikte hayatilik ilkesine uyulduğu düşünülmektedir.
Değerlendirme	162	Ölçme değerlendirme	Ölçme değerlendirme soruları	Öğrenme etkinlikleri uygulandıktan sonra başlangıçta belirlenen hedeflere öğrencilerin ne ölçüde ulaştıklarını göstermesi bakımından ölçme değerlendirme bölümünün değerlendirme ilkesine göre hazırlandığı düşünülmektedir.

Tablo 6 incelendiğinde toplumsal kurumlar ünitesi içerisinde sekiz farklı öğretim ilkesine yer verildiği gözlenmiştir. Yer verilen öğretim ilkeleri; ipucu, hazırbulunuşluk, etkin katılım, güncellik, sosyallik, açıklık, hayatilik ve değerlendirme ilkeleri olmuştur.

Araştırma sorusu kapsamında sosyoloji ders kitabı ünitelerin tamamına göre incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

Ortaöğretim sosyoloji ders kitabında öğretim ilkelerine yer verilme durumu

Öğretim İlkesi	Ünite	Kitap Bölümü	Yer Verilme Sayısı
Açıklık	1, 3, 4, 5, 6	Tanıtım, Anahtar Bilgi, Etkinlik, Zihinsel Hazırlık	17
Bilinenden Bilinmeyene	4	Etkinlik	1
Bütünden Parçaya	3	Etkinlik	1

Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 1715-1744.*

DOI. 10.51460/baebd.1477986

Bütünlük	1, 4, 5	Anahtar Bilgi, Zihinsel Hazırlık	3
Değerlendirme	1, 2, 3, 4, 5, 6	Ölçme Değerlendirme	7
Ekonomiklik	3	Ölçme Değerlendirme	1
Etkin Katılım	1, 2, 3, 4, 5, 6	Zihinsel Hazırlık, Etkinlik, Okul Dışı Etkinlik, Anahtar Bilgi, Proje Ödevi, Sosyolojik Bakış, Tartışyorum	64
Güncellik	2, 3, 4, 5, 6	Etkinlik, Zihinsel Hazırlık, Tanıyorum, Anahtar Bilgi	34
Hayatilik	2, 3, 4, 5, 6	Okul Dışı Etkinlik, Zihinsel Hazırlık, Etkinlik, Anahtar Bilgi, Hatırlatma	16
Hazırbulunuşluk	1, 2, 3, 4, 5, 6	Zihinsel Hazırlık, Etkinlik	21
Hedefe Uygunluk	3	Etkinlik	1
İpucu	1, 2, 3, 4, 5, 6	Temel kavramlar	9
Somuttan Soyuta	3, 5	Etkinlik, Zihinsel Hazırlık	3
Sosyallik	2, 4, 6	Etkinlik, Zihinsel Hazırlık	6
Teknoloji	5	Proje Ödevi	1
Yakından Uzağa	1, 5	Etkinlik	2

Tablo 7 incelendiğinde ortaöğretim sosyoloji ders kitabında on altı farklı öğretim ilkesine yer verildiği görülmektedir. Bu ilkeler; açıklık, bilinenden bilinmeyene, bütünden parçaya, bütünlük, değerlendirme, ekonomiklik, etkin katılım, güncellik, hayatilik, hazırbulunuşluk, hedefe uygunluk, ipucu, somuttan soyuta, sosyallik, teknoloji ve yakından uzağa ilkeleri olarak belirlenmiştir. Araştırmada en çok yararlanılan öğretim ilkelerinin etkin katılım, güncellik, hazırbulunuşluk, açıklık ve hayatilik ilkelerinin olduğu görülmüştür.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, ortaöğretim sosyoloji ders kitabındaki ünitelerin öğretim ilkeleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucuna göre ortaöğretim sosyoloji ders kitabındaki sosyolojiye giriş ünitesinde açıklık, ipucu, etkin katılım, hazırbulunuşluk, bütünlük, yakından uzağa, hayatilik ve değerlendirme ilkelerine yer verildiği görülmüştür. Bu ilkeler içerisinde sosyolojiye giriş ünitesinde etkin katılım ilkesine daha fazla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Etkin katılım ilkesi, öğrenme sürecinde öğrencinin aktif görevler almasına imkân tanımaktadır. Sosyolojiye giriş ünitesinde etkin katılım ilkesine zihinsel hazırlık, etkinlik ve okul dışı etkinlik bölümlerinde yer alan grup çalışması uygulamaları yoluyla yer verildiği söylenebilir. Hamlin ve Jansen (1987) araştırmasında sosyoloji dersinde grup çalışması yapmanın aktif öğrenmeyi desteklediği sonucuna ulaşmışlardır. Yine etkin katılım ilkesine zihinsel hazırlık, etkinlik ve okul dışı etkinlik bölümlerinde yer verilmesinin sosyoloji öğretim programında yer alan etkinlik örnekleri ile de uyumlu olduğu söylenebilir.

Araştırmada sosyoloji ders kitabının ikinci ünitesi olan birey ve toplum ünitesinde hayatilik, bilinenden bilinmeyene, sosyallik, güncellik, yakından uzağa ve değerlendirme öğretim ilkelerine yer verildiği tespit edilmiştir. İkinci ünite de çoğunlukla etkin katılım ve hayatilik ilkelerine yer verildiği görülmüştür. Etkin katılım ilkesinden ikinci ünite de zihinsel hazırlık, etkinlik ve tartışyorum

bölümlerinde yararlanıldığı belirlenmiştir. Aktif öğrenme tekniklerinin dersi eğlenceli hale getirme, verimliliği artırma, öğrenilenlerin kalıcılığını sağlama, dikkati artırma, öğrencilere öz güven aşılama ve öğretmen öğrenci iletişimini artırma gibi (Ünsal, 2017) katkıları bulunmaktadır. Aktif öğrenme ile etkin katılım arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda sosyoloji ders kitabının öğretmenlere aktif öğrenme tekniklerini de kullanma fırsatı sağladığı söylenebilir. İkinci ünite de hayatilik ilkesine daha fazla yer verilmesinin nedeni sosyoloji dersinin öğrencileri yaşama hazırlama, yaşanılan topluma uyum göstermesine katkı sağlama (Balcı ve Yıldırım, 1998) gibi amaçlarının olmasından kaynaklanabilir. Bu amaca ulaşmak için de sosyoloji ders kitabında hayatilik ilkesine yer verildiği söylenebilir. Dönmez ve Yazıcı'ya göre (2008) ders kitapları, öğrencilerin sosyal çevrelerinde gerçekleşen olaylarla ilişkilendirilmeli ve öğrendikleri bilgileri günlük yaşamda kullanabilecekleri tarzda hazırlanmalıdır. Bu bağlamda birey ve toplum ünitesinde de hayatilik ilkesine yer verilmesinin nedeni öğrencilerin güncel konu ve olaylara karşılaşmaları hedeflenmiş olmasından kaynaklanabilir.

Araştırmada toplumsal yapı başlıklı üçüncü ünitesinde; ipucu, bütünden parçaya, güncellik, somuttan soyuta, hazırbulunuşluk, açıklık, etkin katılım, hayatilik, hedefe uygunluk, ekonomiklik ve değerlendirme öğretim ilkelerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Üçüncü ünite de ağırlıklı olarak etkin katılım ve açıklık ilkelerine yer verildiği tespit edilmiştir. Aktif öğrenme ortamının öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişime olumlu etkileri olduğu (Kalem ve Fer, 2013) bilinmektedir. Bu bağlamda etkin katılım ilkesine ders kitabının etkinlik, zihinsel hazırlık” ve okul dışı etkinlik bölümlerinde yer verilmesinin nedeni öğrencilerin etkileşime girmelerini ve araştırma, inceleme, gözlem ve uygulama yapmaları yoluyla kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmelerini sağlamak olabilir. Üçüncü ünite de çoğunlukla yer verilen diğer öğretim ilkesinin ise açıklık ilkesi olduğu belirlenmiştir. Öğrencinin kazanması istenen konular açık ve anlaşılır olmalı, öğrenci bilgiyi iyi anlayarak zihninde yapılandırabilmelidir (Güneş, 2014b). Bu bağlamda toplumsal yapı ünitesinde açıklık ilkesinden yararlanmanın nedeni, öğrencilere ilk kez karşılaştıkları konu ve kavramların açık ve anlaşılır biçimde sunulmak istenmesi olabilir.

Araştırmada dördüncü ünite olan toplumsal değişme ve gelişme ünitesinde ipucu, etkin katılım, bilinenden bilinmeyene, açıklık, hazırbulunuşluk, güncellik, somuttan soyuta, bütünlük, hayatilik, sosyallik ve değerlendirme öğretim ilkelerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal değişme ve gelişme ünitesinde daha çok etkin katılım ve güncellik ilkelerine yer verildiği saptanmıştır. Bu sonucun ortaya çıkması ülkemizde 2005 yılında yapılandırmacı eğitim anlayışına geçilmesi ve bu anlayışta öğrencilerin daha çok yaparak yaşayarak öğrenmelerinin hedeflenmesinden kaynaklanmış olabilir. Ayrıca toplumsal değişme ve gelişme kavramlarına yönelik güncel birçok olay ve örneğin olması ünite de güncellik ilkesine daha fazla yer verilmesinin nedeni olabilir.

Araştırmada beşinci ünite olan toplum ve kültür ünitesinde; ipucu, hazırbulunuşluk, açıklık, etkin katılım, sosyallik, bütünlük, somuttan soyuta, hayatilik, teknoloji, yakından uzağa, güncellik ve değerlendirme öğretim ilkelerine yer verildiği görülmüştür. Bu ilkeler arasında daha çok etkin katılım ve güncellik ilkelerine yer verilmiştir. Toplum ve kültür ünitesinde çoğunlukla bu iki ilkeye yer verilmesinin nedeni, ilgili ünite de çok sayıda etkinlik ve okul dışı etkinlik bölümlerinin bulunması olabilir. Yine ünite alt başlıklarının ve kavramlarının günlük yaşamla bağlantılı olması güncellik ilkesine daha sık yer verilmesinin nedeni olabilir.

Araştırma sonucuna göre sosyoloji ders kitabının toplumsal kurumlar başlıklı altıncı ünitesinde ipucu, hazırbulunuşluk, etkin katılım, güncellik, sosyallik, açıklık, hayatilik ve değerlendirme öğretim ilkelerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu ünite de çoğunlukla etkin katılım, hazırbulunuşluk ve güncellik ilkelerinden yararlandığı belirlenmiştir. Açık göz'e göre (2009) aktif öğrenme, öğrencinin öğrenme sürecinde zihinsel ve bedensel olarak aktif olduğu, öğrencinin öğrenme sorumluluğunu üstlendiği, öğrenciye karar alma ve öz düzenlenme yapma imkânının verildiği ve sonunda kalıcı ve anlamlı öğrenmelerin gerçekleştiği bir öğrenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle araştırmada bu sonucun ortaya çıkmasının nedeni olarak, toplumsal kurumlar ünitesini oluşturan konu ve kazanımların öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine uygun olması gösterilebilir. Ayrıca ilk beş ünite den daha fazla içeriğe sahip olan toplumsal kurumlar ünitesinde öğrencilerin ilk kez karşılaşacakları bilgilerin fazla olması nedeniyle ön bilgilerini ve öğrenme eksiklerini belirlemek amacıyla hazırbulunuşluk ilkesine uygun içerikler oluşturulmuş olabilir.

Sosyoloji ders kitabının genelinde ağırlıklı olarak etkin katılım, güncellik, hayatilik, hazırbulunuşluk ve açıklık ilkelerine yer verildiği görülmüştür. Ağırlıklı olarak yer verilen bu ilkeler göz önüne alındığında hazırlanan ders kitabının Ortaöğretim Sosyoloji Öğretim Programının genel amaçları, yapılandırma yaklaşımı ve öğretim ilkeleri ile büyük oranda uyumlu olduğu söylenebilir. Arslan'a göre (2007) öğrencilerin günlük yaşamlarıyla ilişkilendirilmeyen bilgiler kolayca unutulabilmektedir. Bu bağlamda ders kitabında güncellik ilkesinin kullanılması öğrencilere kalıcı öğrenmeler kazandırılmasında önemli bir katkı sağlayacağı söylenebilir. Öğrenciler okulda öğrendiklerini günlük yaşamda kullanabileceklerini fark ettiklerinde öğrenmeye daha istekli olabilmektedir (Turan, 2019). Bu açıdan ders kitabında hayatilik ilkesine yer verilmesi öğrencilerin sosyoloji dersini öğrenmeye yönelik isteklerini de artırabilir.

Bu araştırmada öğretim ilkeleri açısından sosyoloji ders kitabı incelenmiştir, başkaca araştırmalarda sosyoloji ders kitabı görsel tasarım ilkeleri açısından da incelenebilir. Ayrıca diğer ders kitapları da öğretim ilkeleri açısından incelenebilir. Ders kitabı öğretmen ve öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecinde bilgi-iletişim teknolojilerinden daha aktif şekilde yararlanmalarını sağlayacak şekilde hazırlanabilir, konuların sonunda öğrencilerin karekod aracılığıyla ulaşacakları etkinlik ve öğretici videolara yer verilebilir. Böylece etkin katılım ilkesi ünitelerde daha fazla yer alabilir. Ders kitabında yer alan ölçme değerlendirme sorularında çoktan seçmeli testler, doğru yanlış ve kısa cevaplı sorular gibi geleneksel ölçme değerlendirme sorularının yanında daha çok öğrenme sürecini değerlendirmeye uygun ve alternatif ölçme araçlarına yer verilebilir. Ders kitabında yer alan konu ve etkinlikler öğrenciye görecelik ilkesine göre yeniden düzenlenebilir. Böylece ders kitabının farklı yetenek, zekâ, öğrenme hızı, ilgi ve ihtiyaçlara sahip öğrencilere hitap etmesi de sağlanabilir.

Araştırmanın etik izinleri

Bu makale, derleme türünde olduğu için etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, K. Ü. (2009). *Aktif öğrenme*. Biliş Yayınları
- Açılmış, H. (2015). *Cumhuriyet döneminde yazılan nota okuma kitaplarının öğretim ilkeleri ve içerikleri açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adıyaman Üniversitesi
- Akay, C. (2021). Öğrenmeyi etkileyen temel faktörler ve genel öğrenme öğretme ilkeleri. T. Yanpar Yelken (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (ss. 25-40). Anı yayıncılık.
- Akkaya, G. (2016). *Ortaöğretim matematik dokuzuncu sınıf ders kitaplarının öğretim programına uygunluğu açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Altay, E. (2021). *Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Altun, M., Arslan, Ç., & Yazgan, Y. (2004). Lise matematik ders kitaplarının kullanım şekli ve sıklığı üzerine bir çalışma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2), 131-147.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16680/173316>
- Altürk, Z. & Ünlü, M. (2014). Coğrafya ders kitaplarında aktivite ilkesinin incelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi, 29, 168-194.* <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3407>
- Arslan, E. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 51(1), 395-407.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed/issue/72057/1116878>
- Aşçı, M. (2020). Genel öğretim ilkeleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Uluslararası Aşamalı Eğitim Dergisi, 18(4), 166-174.* <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2578509>
- Aşılıoğlu, B. (2021). Başlıca öğrenme ve öğretim ilkeleri. M. Arslan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (ss. 30-48). Anı Yayıncılık.
- Bal, A.P. (2008). Yeni ilköğretim matematik öğretim programının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (1), 53-68.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4378/60009>
- Balcı, A. & Yıldırım, A. (1998). Liselerde sosyoloji dersinin öğretimi üzerine bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(17), 80-95.* <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/76957>
- Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi.
- Bayar, B. (2021). *Ortaokul 5.sınıf matematik ders kitabı ile yaygın olarak tercih edilen alternatif ders kitabının karşılaştırmalı analizi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Bobbitt, J. F. (2017). *Eğitim programı*. (Çev: M. E. Rüzgâr), Pegem.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9(2), 27-40.* <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.3316/QRJ0902027/full/html>
- Bümen, N.T., Çakar, E. & Yıldız, D.G. (2014). Türkiye’de öğretim programına bağlılık ve bağlılığı etkileyen etkenler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Educational Sciences: Theory & Practice, 14(1), 203-228.* <https://www.researchgate.net/profile/Nilay-Buemen-2/publication/274452293>
- Canlı, S. (2015). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde çocuğa görelik ilkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 1(1), 98-123.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jlere/issue/18969/200367>
- Cin Şeker, Z. (2020). Dinleme ve konuşma becerilerine yönelik lisansüstü tezlerin anahtar kelimeleri üzerine bir inceleme: betimsel analiz. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (19), 128-140.* DOI: 10.29000/rumelide.752206
- Çağlayantaş, Y. (2008). *Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında güncellik ilkesinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Çelikkaya, T. & Kürümlüoğlu, M. (2018). Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 11, 104-120.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/goputeb/issue/39821/430128>
- Çoban, A. (2011). *Temel kavramlar. Öğretim ilke ve yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Görücü, Y. D. & Ünsal, S. (2024). Öğretim ilkeleri açısından ortaöğretim sosyoloji ders kitabının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(2), 1715-1744.*
DOI. 10.51460/baebd.1477986

- Değirmenci, Y. (2019, Şubat). *Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarının güncellik ilkesi kapsamında incelenmesi* [Tam Metin]. 4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresinde Sunulan Bildiri. Bayburt Üniversitesi, Bayburt, Türkiye
- Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı*. Pegem Akademi
- Demirpolat, A. (2021). "2009 yılı ortaöğretim sosyoloji dersi öğretim programı"nın kritik bir incelemesi: Sosyoloji eğitiminde disiplinlerarası ya da post-konvansiyonel yaklaşım. *Social Sciences Studies Journal*, 7(86), 3521-3525. Doi Number <http://dx.doi.org/10.26449/sss.3431>
- Dirik, M. Z. (2014). *Eğitim programları ve öğretim ilke ve yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Doğan, Y. & Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jilses/issue/41927/491670>
- Durakoğlu, A., Altıparmak, İ. B. & Coşkun, H. (2019). Ortaöğretim felsefe ders kitaplarının içerik açısından incelenmesi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(27), 393-408. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/720867>
- Durukan, E. (2013). Öğretmen görüşleri açısından Türkçe dersi öğretim programı kazanımları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (8), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksbd/issue/16223/169903>
- Erişen, Y. (1998). Program geliştirme modelleri üzerine bir inceleme. *Kuram ve Uygulama Eğitimi Yönetimi*, 13(13), 79-97. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10335/126656>
- Göçer, A. (2007). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından değerlendirilmesi. 3. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi içinde (s.321-328). Adana, Türkiye <https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812>
- Gökçeğöz Karatekin, N. & Durmuş, A. (2008). Eğitimde genel ilkeler. A. Durmuş (Ed.), *Kara Tahtayı aşmak öğrenci merkezli öğretmenlik* içinde (ss. 9-24). Edam Eğitim Kitaplığı.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Educatin*, 2(1), 8-26. <https://www.researchgate.net/publication/292980652>
- Güneş, F. (2014b). Yaklaşım ve modeller. F. Güneş. (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (ss. 23-60). Pegem Akademi
- Güneş, F. (2022). *Ders kitaplarının özellikleri ve incelenmesi*. Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.
- Gündüz, M. M. (2010). *İlköğretim din kültürü ve ahlâk bilgisi v. sınıf ders kitabının Gagne'nin öğretim ilkelerine göre içerik açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Gürbüz, O. & Aslan Taşçı, D. (2012). 2009 Sosyoloji öğretim programı uygulamasına yönelik öğretmen tutumları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 379-399. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32305>
- Güzel, D. & Şimşek, A. (2012). Milli Eğitim Şuralarında ders kitapları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 172-216. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11219/133970>
- Hamlin, J. & Janssen, S. (1987). Active Learning in Large Introductory Sociology Courses. *Teaching Sociology*, 15(1), 45-54. <https://www.jstor.org/stable/1317817>
- Haşiloğlu, M. A., Durak, S. & Arslan, A. (2020). Covid-19 uzaktan eğitim sürecinde fen bilimleri şube rehber öğretmenlerinin gözünden öğretmen, öğrenci ve velilerin değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(3), 214-239. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uebt/issue/59048/811306>
- Hesapçioğlu, M. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Eğitim programları ve öğretim*. Nobel Yayın Dağıtım.
- İzci, E. & Göktepe, Ö. (2014). Matematik öğretmenlerinin 5. sınıf matematik dersi öğretim programına ilişkin görüşleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4783/65973>

- Kalaycı, N. & Yıldırım, N. (2020). Türkçe dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2009-2017-2019). *Trakya Eğitim Dergisi, 10(1)*, 238-262. <https://doi.org/10.24315/ted.580427>
- Kalem, S. & Fer, S. (2003). Aktif öğrenme modeliyle oluşturulan öğrenme ortamının öğrenme, öğretme ve iletişim sürecine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 3 (2)*, 433-461. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/3179>
- Karabacak, K. (2018). Öğretim ilkeleri. S. Güven ve M. A. Özerbaş (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (ss. 163-186). Pegem Akademi.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1)*, 62–80. <https://www.academia.edu/33009261>
- Kızılçaoğlu, A. (2003). Orta öğretim coğrafya ders kitapları değerlendirme ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi, 0 (8)* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/marucog/issue/455/3649>
- Koçdar, S. (2006). *Uzaktan eğitim ders kitaplarının geribildirim açısından değerlendirilmesi: Anadolu Üniversitesi'nin uzaktan eğitim veren işletme ve iktisat fakülteleri örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Köksal, O. & Atalay, B. (2015). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Eğitim Yayınevi.
- Köse, N. (2021). *Erken cumhuriyet dönemi harf inkılabından önce yazılmış psikoloji kitaplarının eğitim programları ve genel öğretim ilkeleri bağlamında analizi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Küçükahmet, L. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- MEB. (2021). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, Ankara. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm>
- Mısır, M. E. (2014). *Türkiye'de 2013 yılında yenilenmiş olan 5. sınıf fen bilimleri resmi ders kitabının yerbilimi ünitesinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Oliva, P. F. & Gordon, W. R. (2018). *Program ve öğretimin tanımlanması. Program geliştirme* (K. Gündoğdu, Çev.), içinde (ss. 1-23). Pegem Akademi
- Özen, F. & Arslan Hendekçi, E. (2016). Türkiye'de eğitim denetimi alanında 2005–2015 yılları arasında yayımlanan makale ve tezlerin betimsel analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 6(11)*, 621-650. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/221421>
- Özkan, U. B. (2023). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi
- Öztürk, E. (2019). *Ortaöğretim 9. sınıf İngilizce öğretim program kazanımlarının ve 9. sınıf İngilizce ders kitabı etkinliklerinin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Pala, A. (2015). Öğrenme ve öğretim ilkeleri. Ş. Tan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (ss. 113-139). Pegem Akademi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ.T., Öneren, Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4(1)*, 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Susam, B. & Demir, M. K. (2020). Öğretim programlarının değişimi üzerine sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi, 6(29)*, 245-267. DOI: 10.38089/ekud.2020.18
- Sünbül, M. (2014). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Eğitim Kitabevi.
- Taşdemir, M. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Nobel Yayınevi.
- Tokuş, K. (2018). *Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının bilim tarihi kullanımı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Toprak, T. (1993). *İlkokul ders kitaplarının öğretim programlarına uygunluğunun değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi, 19*, 295-328. DOI: 10.22464/diyalektolog.257

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (2), 1715-1744.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (2), 1715-1744.
Derleme Makalesi / Review Paper

- Ünsal, Y. & Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf Fen Bilgisi ders kitabına Fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22 (3), 107-120.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6764/91001>
- Ünsal, S. (2017). Felsefe dersinde aktif öğrenme tekniklerinin kullanımı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 37(3), 1013-1040.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/33422/337847>
- Yalar, T. (2001). *Lise sosyoloji dersi öğretim programının değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Yeşilyurt, E. (2020). Öğretmenin pusulası: Genel öğretim ilkeleri. *Ekev Akademi Dergisi, 24(80), 269-289.* <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71902/1156432>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin yayıncılık
- Zabun, B. (2012). Türkiye’de sosyoloji ders öğretim programlarının amaç ve içeriklerinin toplumsal değişmeye paralel olarak değişimi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32(1), 157-170.* <https://dergipark.org.tr/en/pub/gefad/issue/6736/90554>